

Т. В. Тищенко,

Ю. П. Синиціна, с.н.с., к.т.н.

Національна металургійна академія України

Проаналізовано сучасний стан виробництва соняшникової олії в Україні та визначені оптимальні шляхи, щодо скорочення матеріальних витрат за рахунок стратегічного управління закупівлями сировини для підприємств масложирового підкомплексу. Обґрунтовано засади та подані теоретичні підходи щодо формування стратегічного управління закупівлями соняшникового насіння підприємствами з виробництва соняшникової олії, що враховують динаміку цін на соняшникове насіння впродовж календарного року.

Ключові слова: соняшникове насіння, етапи стратегічного управління, стратегії закупівель, реалізацією стратегії, тактичні цілі

Постановка проблеми. Через високу вартість мінеральних добрив та низьку врожайність соняху, витрати на їх закупівлю займають одну з найбільших питому вагу в структурі матеріальних витрат на виробництво соняшникової олії, а отже цей вид матеріально-технічних ресурсів значно впливає на витрати грошових коштів у постачанні. Зазначене зумовлює необхідність стратегічного підходу до управління закупівлями соняху у сільськогосподарських підприємствах з виробництва соняшникової олії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивченню технологій вирощування соняха, визначенню основних напрямів підвищення урожайності рослин присвячені праці Хейссайон Д., Башкатов, Б., Шпаар Д., Адам Л. та ін. Дослідженням теорії і практичних аспектів функціонування агропромислового комплексу присвячені роботи таких учених, як А.И. Алтухов, Н.А. Борхунов, И.Н. Буздалов, И.Б. Загайтов, В.А. Ключаков, Н.Я. Коваленко, В.В. Мілосердос, И.А. Мінаков, С.А. Пахомчик, А.В. Петріков, Б.И. Пошкус, В.Я. Узун, И.Ф. Хицков, Н.И. Холод,

А.А. Шутьков та інші. Цими ученими освітлені проблеми виробничо-економічних, цінових і фінансово-кредитних відносин в системі агропромислового комплексу. Зокрема, проблемам ефективного функціонування масложирового підкомплексу в сучасних умовах присвячені наукові роботи В.П. Бражника, З.Б. Борісоника, Н.Е. Буніной, Д.С. Васильєва, В.Д. Гончарова, Н.С. Дворядкіна, Н.Г. Катерінічевої, В.П. Заслонкіна, П.Н. Семенова, А.В. Пушкіна і інших авторів. В той же час вивченню стратегій постачання, визначенню основних напрямів їх удосконалення присвячені праці М. Джиллінгема, Є. Крикавського, К. Лайсонса, М. Ліндерса, І. Неурова, Х. Фирона та ін.

Постановка завдання. Мета статті полягає у висвітленні результатів розробки засад стратегічного управління закупівлями соняшникового насіння підприємствами масложирового підкомплексу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес стратегічного управління закупівлями соняшникового насіння, з нашого погляду, має складатися з наступних етапів (табл. 1).

Таблиця 1

Процес стратегічного управління закупівлями соняшникового насіння

Етап	Підетапи
1. Визначення мети й цілей стратегічного управління закупівлями соняшникового насіння	1.1. Визначення мети стратегічного управління закупівлями соняшникового насіння 1.2. Визначення цілей стратегічного управління закупівлями соняшникового насіння 1.3. Визначення тактичних цілей стратегічного управління закупівлями соняшникового насіння
2. Стратегічний аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства щодо закупівель соняшникового насіння	2.1. Аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища, діагноз сильних і слабких сторін, можливостей і загроз підприємства 2.2. Прогнозування змін у внутрішньому і зовнішньому середовищі підприємства 2.3. Уточнення (коригування) мети та цілей стратегічного управління закупівлями соняшникового насіння
3. Вибір стратегії закупівель соняшникового насіння	3.1. Аналіз існуючих стратегій закупівельної логістики на можливість використання для закупівель соняшникового насіння 3.2. Вибір і обґрунтування стратегії закупівель соняшникового насіння
4. Управління реалізацією стратегії закупівель соняшникового насіння	4.1. Планування реалізації стратегії 4.2. Мотивація реалізації стратегії 4.3. Контроль реалізації стратегії
5. Оцінка результатів стратегічного управління закупівлями соняшникового насіння	5.1. Оцінка досягнення мети та цілей стратегічного управління закупівлями соняшникового насіння 5.2. Оцінка ефективності стратегії закупівель соняшникового насіння 5.3. Визначення необхідності коригування стратегії закупівель соняшникового насіння

На першому етапі стратегічного управління закупівлями соняху визначається його мета й

цілі. Очевидно, що нарощувати прибуток у рослинництві за рахунок збільшення врожайності

сільськогосподарських культур можливо завдяки застосуванню гербіцидів проти бур'янів соняшнику, внесенню мінеральних добрив, визначення сортів соняшнику, які відповідають необхідним вимогам нинішнього виробництва олії.

Боротьба з бур'янами посідає ключове місце у збільшенні врожайності. Бур'яни в посівах сільськогосподарських культур, завдають великої шкоди і в разі значного поширення можуть стати головною причиною зниження врожайності. Втрати урожаю внаслідок забур'яненості становлять 15-20% [1, с. 98].

Однією з найефективніших напрямів боротьби з бур'янами є міжрядна обробка просапними

знаряддями. Досліди показали, що культивация дає збільшення на 7 - 10% врожаю [2, с. 120]. При культивации міжрядь ґрунт швидше прогрівається, посилюється газообмін між ґрунтом і повітрям, активізується мобілізація поживних речовин, знижуються капілярні втрати вологи і поліпшується інфільтрація води в ґрунт. Екологічно й економічно вигідна комбінація міжрядкової механічної обробки і хімічної обробки рядів гербіцидами.

В даний час для застосування в посівах соняшнику допустимі тільки гербіциди [3, с. 214]. Перелік гербіцидів, що застосовують та їх дія представлені в табл. 2.

Таблиця 2

Застосування гербіцидів проти бур'янів соняшнику [3, с. 112]

Препарат	Діюча речовина	Норма витрати, л/га або кг/га	Спосіб внесення	Спектр дії
Гезагард 500 FW к.с.	прометрин 500 г/л	2,0- 4,0	до висівання, під час висівання або до сходів культури	однорічні дводольні та злакові
Дуал Голд 960 ЕС к.е.	Сметалохлор 960 г/л	1,2-1,6	до висіву або до сходів культури	однорічні злакові та деякі дводольні
Оскар 900 ES к.е.	ацетохлор 900 г/л	2,0-2,5	до сівби або відразу після неї, але до сходів культури	однорічні злакові та деякі дводольні
Фюзілад Форте 150 ЕС к.е.	флуазифоп-П-бутил 150 г/л	0,5-2,0	2- 4 листки (незалежно від фази розвитку культури)	однорічні та багаторічні злакові

Соняшник пред'являє відносно високі вимоги до наявності в ґрунті засвоєваних форм поживних речовин. Соняшнику необхідно азотно-калійно-фосфорні добрива протягом усього періоду вегетації [4, с. 85].

На утворення одиниці врожаю (ц), сонях поглинає залежно від генотипу і місця вирощування 4 - 6 кг N, 2 - 5 кг P₂O₅, 10 - 12 кг K₂O, близько 1.7 кг

MgO і 3.0 кг SO₄, що в кілька разів вище, ніж поглинання поживних речовин зерновими [5, с. 435]. Згідно з даними французьких дослідників [5, с. 289], співвідношення між поглинанням з урожаем і поверненням з рослинними залишками в ґрунт для різних поживних речовин неоднакове (табл. 3).

Таблиця 3

Поглинання, винос і повернення поживних речовин у ґрунт при врожайності 35 ц / га [6, с. 63]

Поживні речовини	Поглинання, кг / га	Всосування з урожаем, кг/га	Повернення з рослинними залишками в ґрунт, кг/га
P ₂ O ₅	87	54	62
K ₂ O	385	82	21
MgO	70	14	20
CaO	210	6	3

Незважаючи на відносно високий винос азоту з ґрунту, слід вносити азотних добрив не більше 50 - 80 кг N/га. Більш високі дози знижують стійкість до вилягання, підвищують ризик ураження хворобами і затримують дозрівання [6, с. 63].

Фосфорні добрива впливають на розвиток кореневої системи і сприяють розвитку органів репродукції з утворенням великої кількості квіток у кошику. Достатнє фосфорне живлення прискорює розвиток рослин, крім того, рослини починають більш економічно витрачати вологу і тому стійкіше переносять посуху. При насиченні елементами фосфору в насінні відбувається нормальне накопичення олії. При нестачі фосфору продуктивність соняшнику помітно знижується.

Калійні добрива підвищують посухостійкість соняшнику, допомагають йому утримувати вологу і зменшують її випаровування. Калій відіграє зна-

чну роль при регуляції балансу рідини в рослині.

Сорти соняшнику стійкі до шкідників і хвороб. Вони представляють реальну можливість стабільно отримувати у всіх зонах обробітку якісну соняшникову олію. Сорти соняшнику наведені у таб. 4 більш повно відповідають необхідним вимогам нинішнього виробництва [7, с. 74].

За результатами порівняльного аналізу найкращим сортом для виготовлення олії є сорт «Мастер». Сорт «Мастер» - середньостиглий високопродуктивний сорт соняшнику, що характеризується комплексною стійкістю до вовчка, ЛМР, соняшникової молі та має найвищу місткість олії в насінні - 52%. Даний сорт забезпечує максимальну урожайність (3,5 т/га), добре реагує на внесення мінеральних добрив. Оптимальна густина стояння рослин перед збиранням - 50 тисяч рослин / га.

Таблиця 4

Сорти соняшнику які відповідають необхідним вимогам нинішнього виробництва [7, с. 74].

Сорт	Веgetаційний період, дні	Висота рослин, см	Маса 1000 насінин, г	Олії в насінні, %	Урожайність, т/га	Збір масла, т / га
СПК	89-90	200-215	130-150	45,6	3,4	1,3
Лакомка	84-88	190-200	110-130	46,9	3,3	1,4
Орешек	87	170-180	130-150	46,0	3,4	1,4
Мастер	92-93	190-200	61	52,0	3,5	1,6
Р453 (Родник)	82-84	170-185	58	50,4	3,2	1,3
Бузулук	84	168-176	55	50,6	3,3	1,4
СУР	76	145-156	61	47,2	3,0	1,1

Мінімізуючи витрати на закупку необхідного обсягу соняшникового насіння і його зберігання, можна забезпечити зростання прибутку підприємства. Тому за мету стратегічного управління закупівлями соняшникового насіння доцільно обрати мінімізацію витрат на придбання та його зберігання. При цьому цілями стратегічного управління закупівлями соняшникового насіння, на нашу думку, є: задоволення виробничих потреб в соняшниковому насінні; мінімізація витрат при закупівлі та зберіганні соняшникового насіння.

Тактичними цілями стратегічного управління закупівлями соняшного насіння, з нашого погляду, є: визначення потреби в соняшниковому насінні; забезпечення зберігання соняшного насіння власними складськими площами, мінімізуючи витрати на зберігання; забезпечення зберігання соняшного насіння на складах інших суб'єктів господарювання, мінімізуючи витрати на зберігання; збільшення обсягів зберігання соняшного насіння (враховуючи гарантійний термін зберігання насіння) через їх закупівлю у період найнижчих цін.

Другий етап стратегічного управління закупівлями соняшного насіння передбачає стратегічний аналіз ситуації у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства. На підетапі 2.1 необхідно проаналізувати внутрішнє й зовнішнє середовище, продіагностувати сильні й слабкі сторони, можливості й загрози підприємства.

Причинами подорожчення соняшного насіння, згідно з [8, с. 56], є значне зростання попиту й

дефіцит пропозиції. Обмежені можливості нарощування потужностей із виробництва соняшникової олії через особливості сировинної бази сприяють збереженню дисбалансу між попитом і пропозицією.

Чинниками, що визначають ціни на соняшкову олію, є ціни на газ (який є основною сировиною їх виробництва), та співвідношення між введенням нових потужностей із виробництва соняшникової олії і зростанням попиту на неї [8, с. 104]. Оскільки ціна імпортованого Україною газу зростає, то причин зниження ціни на соняшкову олію, на наш погляд, є технологія спалювання лушпиння соняшника для отримання електроенергії. Її впроваджують, зазвичай, великі олійно-жирові заводи. Активному розвитку даного напрямку сприяє чималий відсоток відходів лушпиння в процесі виробництва: 14% від загальної маси насіння. Заводи встановлюють великі казани для спалювання лушпиння і на виході отримують технологічну пару, що використовується для сушки насіння і для віджимання соняшникової олії. Це дозволяє значно здешевити процес і позбавитися від екологічних ризиків та забезпечити більшу конкурентоздатність продукції.

Згідно з методичними підходами [9, с. 120], визначено нерівномірність цін на окремі види соняшникового насіння (табл. 5), значення свідчать про вплив сезонності аграрного виробництва на коливання цін на даний вид ресурсу:

Таблиця 5

Динаміка нерівномірності цін на окремі види соняшникового насіння

Сорт	2011 р. грн./кг	2012 р. грн./кг	2013 р. грн./кг	2013 р. у % до 2011 р.
СПК	21	23	23	103,5
Лакомка	19	19	20	105,3
Орешек	23	23	24	104,3
Мастер	23	24	25	108,7
Р453 (Родник)	16	18	18	112,5
Бузулук	20	20	21	105
СУР	15	17	17	113,3

З метою економії коштів при закупівлі соняшникового насіння та зменшення диспаритету цін на продукцію рослинництва (насіння) підприємства з виробництва олії можуть закуповувати їх про запас у період найнижчих цін і зберігати на власних складах або користуватися послугами зі зберігання інших суб'єктів господарювання.

Підетап 2.2 стратегічного управління закупівлями соняшникового насіння передбачає здійс-

нення прогнозу змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства. Прогнозовані ціни на соняшникове насіння визначаються за допомогою моделі Вінтерса, яка дозволяє підвищити точність прогнозу за рахунок тренду і сезонності коливання [10, с. 356].

Відповідно до проведених нами прогнозів, одночасно зі зростанням потреби в соняшниковому насінні зростатиме ціна на нього, збільшувати-

муться витрати на його зберігання. Тому визначена мета і поставлені цілі стратегічного управління закупівлями соняшникового насіння залишаються актуальними.

Третій етап стратегічного управління закупів-

лями соняшникового насіння передбачає вибір стратегії закупівель соняшникового насіння. На підетапі 3.1 аналізуються стратегії логістики закупок на можливість їх використання для закупівлі соняшникового насіння (табл. 6).

Таблиця 6

Стратегії закупівель соняшникового насіння

Стратегія	Зміст стратегії
Регіонального джерела постачання	Закупівля соняшникового насіння як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках
Єдиного джерела постачання	Закупівля соняшникового насіння у одного постачальника
Визначення обмежувачих факторів та управління ними	Визначення обмежень для закупівель соняшникового насіння (рівень цін, потреба, площа складів для зберігання, вартість зберігання, гарантійний термін зберігання та управління цими обмеженнями)
Обачливості	Закупівля соняшникового насіння для формування їх максимальних запасів. Передбачається постійний контроль за тривалістю зберігання соняшникового насіння із метою недопущення втрати
Додаткового резерву	Закупівля соняшникового насіння із урахуванням створення його додаткового резерву на випадок зміни структури посівів. Передбачається постійний контроль за тривалістю зберігання соняшникового насіння із метою недопущення втрати
Точно-вчасно	Закупівля та постачання соняшникового насіння у визначений термін його запуску у виробництво

На підетапі 3.2 здійснюється вибір та обґрунтування стратегії закупівель соняшникового насіння. Із розглянутих у табл. 6 стратегій реалізацію обраної мети й досягнення поставлених цілей стратегічного управління закупівлями соняшникового насіння, з нашого погляду, може забезпечити стратегія визначення обмежувачих факторів та управління ними.

План реалізації стратегії визначення обмежувачих факторів та управління ними, на нашу

думку, має включати: розрахунок потреби в соняшниковому насінні; визначення максимально можливих обсягів зберігання соняшникового насіння на власному складі; обґрунтування доцільності зберігання соняшникового насіння на власному складі чи на складах суб'єктів господарювання, що надають послуги зі зберігання соняшникового насіння; планування закупівель соняшникового насіння для мінімізації витрат на закупівлю та зберігання соняшникового насіння (рис. 1).

Рис.1 Напрями реалізації стратегії визначення обмежувачих факторів та управління ними при закупівлі соняшникового насіння

Залежно від наявності складських площ для зберігання соняшникового насіння можна: збері-

гати соняшникове насіння на власних складах; зберігати соняшникове насіння на складах суб'єктів господарювання, що надають послуги зі зберігання соняшникового насіння; поєднувати зберігання соняшникового насіння на власних складах із зберіганням на складах суб'єктів господарювання, що надають послуги зі зберігання соняшникового насіння.

Четвертий етап стратегічного управління закупівлями соняшникового насіння передбачає управління реалізацією стратегії закупівель соняшникового насіння. На підетапі 4.1 розробляється план реалізації обраної стратегії закупівель соняшникового насіння.

При формуванні системи мотивації реалізації стратегії (підетап 4.2) мотивами реалізації стратегії визначення обмежуючих факторів та управління ними можуть бути матеріальні винагороди та додаткові пільги. Контроль реалізації стратегії визначення обмежуючих факторів та управління ними (підетап 4.3) має включати наступні його види щодо закупівель соняшникового насіння: вхідний, поточний і наступний. Реалізацію стратегії визначення обмежуючих факторів та управління ними здійснено шляхом формування моделі мінімізації витрат на придбання та зберігання соняшникового насіння із урахуванням динаміки цін і гарантійного терміну зберігання со-

няшникового насіння. Відповідно до п'ятого етапу проводять оцінку результатів стратегічного управління закупівлями соняшникового насіння. Оскільки реалізована стратегія визначення обмежуючих факторів та управління ними забезпечила виявлення оптимальних періодів і обсягів закупівлі необхідних для задоволення виробничої потреби соняшникового насіння, за яких досягаються мінімальні витрати на їх придбання та зберігання, то можемо зробити висновок про її відповідність поставленій меті й цілям стратегічного управління закупівлями соняшникового насіння.

Висновки. Стратегічне управління закупівлями соняшникового насіння для підприємств з виробництва олії має враховувати: нестабільність цін на них упродовж календарного року залежно від сезонного попиту за відносно стабільної пропозиції на відповідних ринках через значення коефіцієнта нерівномірності цін на соняшникове насіння; прогнозування цін на ресурси за допомогою моделі Вінтерса; формування відповідних стратегій, зокрема, стратегії визначення обмежуючих факторів та управління ними. Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо в удосконаленні засад стратегічного управління закупівлями інших видів матеріально-технічних ресурсів.

Список використаної літератури:

1. Шпар Д., Адам Л., Гінап Х. та ін. Ярові олійні культури / За заг. ред. В. Щербакова. Мінськ: ФУАінформ, 1999. - 288 с.
2. Адаптивно-ландшафтні системи землеробства НСО. / Сибірське відділення РАНХ., СібіНІЗХім - Новосибірськ 2002. - 388с.
3. Сучасні засоби захисту рослин і технології їх застосування (под. ред. В.В.Немченко), Куртамиш, 2006, - 345 с.
4. Д.Г. Хейссайон. Все про хвороби та шкідників рослин / Кладезь-Букс, 2009,- 128с.
5. Лихочвор В. В. Рослинництво. Технології вирощування сільсько-господарських культур / В. В. Лихочвор. – 2-е вид., випр. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 808 с.
6. Внесення мінеральних та органічних добрив під урожай сільськогосподарських культур: стат. бюл. / відп. за вип. О. М. Прокопенко. – К. : Державна служба статистики України, 2011. – 52 с.
7. Технологія та посів. Наука і практика. С.Дж. Бейкер. К.Є. Сакстон і В.Р.Рітчі. 2002 р. - 263 с.
8. Башкатов, Б.І. Статистика сільського господарства: підручник / Б. І. Башкатов. - М.: ЕКМОС, - 2001. - 293 с.
9. Гришко В. В. Енергозбереження в сільському господарстві (економіка, організація, управління) / В. В. Гришко, В. І. Перебийніс, В. М. Рабштина. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1996. – 280 с.
10. Модели и методы теории логистики: учеб. посіб. / В. С. Лукинский, В. В. Лукинский, Ю.В. Малевич и др. ; под ред. В. С. Лукинского. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2007. – 448 с.

Тищенко Т.В., Синицина Ю.П. Стратегическое управление закупки на промышленных предприятиях масложировой подкомплекс Украины

Проанализировано современное состояние производства подсолнечного масла в Украине и определены оптимальные пути, сокращения материальных затрат за счет стратегического управления закупками сырья для предприятий масложирового подкомплекса. Обоснованы принципы и представлены теоретические подходы к формированию стратегического управления закупками семян подсолнуха предприятиями по производству подсолнечного масла, учитывающие динамику цен на семена подсолнечника на протяжении календарного года.

Ключевые слова: *семена подсолнуха, этапы стратегического управления, стратегии закупок, реализация стратегии, тактические цели*

Tishchenko T.V., Synytsina U.P. Strategic procurement management in industrial enterprises fat sub Ukraine

The present state of sunflower oil in Ukraine and the optimum ways school reducing material costs

through strategic management of procurement of raw materials for enterprises maslozhirivoho sub. Grounded Principles and Theoretical approaches to the formation of a strategic procurement management companies with sunflower seed sunflower oil, taking into account the dynamics of prices of oilseeds during the calendar year.

Keywords: sunflower seeds, stages of strategic management, procurement strategy, sales strategy, tactical goals

Дата надходження до редакції: 18.03.2014 р.

Рецензент: д.е.н., професор Паршина О.А.

УДК 338.24.001.11

ДОСЛІДЖЕННЯ НАПРЯМКІВ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА»

I. М. Сосновська, аспірант,

Сумський національний аграрний університет

У статті висвітлено актуальність питання забезпечення економічної безпеки підприємств і держави. Проаналізовано та доповнено узагальнення категорійного апарату, з метою уточнення змісту поняття «економічна безпека». Проведено систематизацію трактувань поняття «економічна безпека» вітчизняними та зарубіжним вченими-економістами. Виділено декілька підходів до визначення сутності економічної безпеки. На основі опрацьованих наукових джерел, запропоновано власне визначення поняття «економічна безпека».

Ключові слова: економічна безпека, національна безпека, економічна безпека підприємств.

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси, розподіл праці й інтеграція до світової економічної системи, відкритість ринків товарів і послуг ведуть практично до ліквідації традиційних політичних і географічних меж в економічній сфері. Отже, питання економічної безпеки підприємств стають дедалі актуальнішими і в аспекті національної безпеки.

На сучасному етапі господарювання, процес забезпечення економічної безпеки набуває все більшого значення і є однією з найважливіших умов успішного функціонування підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Чимало наукових досліджень у світовій літературі присвячено проблемам економічної безпеки. Необхідно відмітити, що у країнах Заходу розробки вивчення питань економічної безпеки розпочались більше сторіччя тому, а у вітчизняних країнах увага доданого питання почала приділятися лише в кінці минулого століття. Цікавими науковими роботами з визначення поняття економічної безпеки є напрацювання таких зарубіжних вчених економістів як: А. Козаченко, В. Пономарьова, А. Ляшенко, Н. Лоханової, М. Бендікова, В. Сенчагов, В. Шликова та ін. Серед вітчизняних вчених вагомих внесок у висвітлення даного питання зробили: С.М. Ілляшенко, Г. Пастернак-Таранушенко, Г. Губський, В. Пономаренко, Т.Б. Кузенко, Г.В. Козаченко та ін. Але, на нашу думку, це питання потребує подальшого розвитку та вдосконалення.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та систематизація підходів на визначення категорії «економічна безпека», вироблення власних поглядів щодо сутності розуміння даного поняття.

Виклад основного матеріалу. Здійснений

ґрунтовний аналіз досліджень та публікацій багатьох вчених-економістів засвідчує, що в науковій літературі відсутнє єдине трактування поняття «економічна безпека». Це пояснюється тим, як показують результати проведених досліджень, що на різних етапах розвитку категорія «економічна безпека» відігравала різну роль для держави, нації та суб'єктів підприємництва.

Історично і логічно проблема економічної безпеки пов'язана із становленням і розвитком державності, усвідомленням нацією своїх економічних інтересів. Ця проблема у різних країнах і в різні періоди поставала більш або менш актуально, однак ніколи не зникла з поля зору громадянськості та лідерів держав.

У науковій теорії проблема економічної безпеки як явища не піднімалася майже до середини ХХ ст., хоча проблеми безпеки, що розглядалися переважно у зв'язку із зовнішньою загрозою, особливо військовою, існували завжди [1].

Уперше проблема економічної безпеки викристалізувалася ще в 30-х роках в США, це пояснюється тогочасною потужною світовою кризою і необхідністю напрацювання заходів швидкого реагування на загрози такого масштабу в рамках національної економіки. У 70-х роках минулого століття під поняттям «економічна безпека» почали розуміти найважливіші складові національної безпеки, і досить швидко цей термін набув широкого поширення в економічно розвинутих капіталістичних країнах. В економічній сфері Радянського Союзу проблеми економічної безпеки розглядалися переважно з погляду зовнішньоекономічної діяльності або економічної злочинності.

Пік інтересу до проблеми наукового осмис-